

XVIII

HYMNUS MATUTINUS.

(Prudentii Cathemerinon h. II.)

Ad hunc hymnum bene intelligendum, in memoriam revocanda est definitio hujus vocis *matutinus* tradita à S. Isidoro in suo opere cui titulus *Origines*, lib. V, c. 31, § 12: *Matutinum est inter abscessum tenebrarum et aurorae adventum.*

Nox, et tenebrae et nubila

Confusa mundi et turbida,
(Lux intrat, albescit polus;
Christus venit,) discedite.

Caligo terrae scinditur

Percussa solis spiculo;
Rebusque jam color redit

5

6. *Spiculo.* Lucretius jam appellaverat *radia solis lucida tela diei*, et Varron *jacula solis.*

7. *Rebus color redit: rebus enim nox abs-*

Vultu nitentis sideris.

Sic nostra mox obscuritas,
Fraudisque pectus conscium, 10

Ruptis resectum nubibus,
Regnante pallescet Deo.

Tunc non licebit claudere,
Quod quisque fuscum cogitat:

Sed mane clarescent novo 15
Secreta mentis prodita.

Fur ante lucem squalido
Impune peccat tempore:

Sed lux dolis contraria
Latere furtum non sinit. 20

Versuta fraus et callida
Amat tenebris obtegi,
Aptamque noctem turpibus

tulit atra colorem ut cecinit Virgilius, En. VI, 272. Ovidius: *Redeunt spectacula rerum.*

9. *Obscuritas*, nox peccati quae extensa est in anima nostra.

12. *Pallescet* in sensu physico simul (*clarescet* v. 15) et morali.

Adulter occultus fovet.
 Sol ecce surgit igneus: 25
 Piget, pudescit, poenitet;
 Nec teste quisquam lumine
 Peccare constanter potest.
 Quis mane sumptis nequiter
 Non erubescit poculis, 30
 Cùm fit libido temperans,
 Castumque nugator sapit.
 Nunc nunc severum vivitur,
 Nunc nemo tentat ludicrum.
 Inepta nunc omnes sua 35

29, 30. Non nisi luxuriâ perditî homines erant qui vinum intemperatè bibebant mane. Hoc est quod S. Petrus opponerat iis qui effectus Spiritus Sancti descensi in primis christianis ebrietati tribuebant: *Non enim, sicut vos aestimatis, hi ebrii sunt, CUM SIT HORA TERTIA DIEI.*

32. *Castum sapit*, habet cogitationes sobrias et castas.

33. *Severum vivitur*, vid. tom. III, pag. 94. nota 7.

Vultu colorant serio.
 Hæc hora cunctis utilis,
 Qua quisque, quod studet, gerat:
 Miles, togatus, navita,
 Opifex, orator, institor. 40
 Illum forensis gloria,
 Hunc triste raptat classicum:
 Mercator hinc ac rusticus
 Avara suspirant lucra,
 At nos lucelli ac fœnoris 45
 Fandique prorsus nescii,
 Nec arte fortes bellica,
 Te, Christe, solum novimus.
 Te mente pura et simplici,
 Te voce, te cantu pio 50

36. *Vultus*, id est, extrinsecus.

49, et sequent. "His quattuor versibus præcipui ritus colendi et rogandi Deum continentur; primus internus in spiritu et veritate, *mente pura et simplici*; alter *voce* sine cantu; tertius *cantupio*; quartus *curvato genu*; quintus *flendo*." *Arevalo*.

Rogare, curvato genu,
Flendo et canendo discimus.

His nos lucratur quæstibus,
Hæc arte tantum vivimus:
Hæc inchoamus munera, 55
Cùm sol resurgens emicat.

Intende nostris sensibus,
Vitamque totam dispice:
Sunt multa fucis illita,
Quæ luce purgentur tua. 60

Durare nos tales jube,
Quales remotis sordibus
Nitere pridem jusseras,
Jordane tinctos flumine.

Quodcumque nox mundi dehinc 65
Infecit atris nubibus,
Tu, Rex, Eoi sideris
Vultu sereno illumina.

Tu, sancte, qui tetram picem
Candore tingis lacteo, 70

64. Id est *baptizatos*.

67. Virgil. Georg. I, 288.

69, 70. Ovid. Epist. de Ponto, lib. III, ep.

Ebenoque crystallum facis,
Delicta terge livida.

Sub nocte Jacob caerulea
Luctator audax angeli
Eo usque dum lex surgeret, 75
Sudavit impar praelium.

Sed cùm jubar claresceret,
Lapsante claudus poplite,
Femurque victus debile,
Culpa vigorem perdidit. 80

3, v. 97:

Sed neque mutatur nigra pice lacteus humor,
Nec quod erat candens, fit terebinthus, ebur.
Idea desumpta est ex Isaia (I, 18): *Dicit Do-*
minus: Si fuerint peccata vestra ut coccinum,
quasi nix dealbabuntur; et si fuerint rubra qua-
si vermiculus, velut lana alba erunt,

73 et sequent. Genes. XXXII, 24 et se-

quent.
76. Pro sudando sive cum sudore confecit.
Quidam poeta anonymus dixit similiter: *tibi, Ro-*
ma, decus aeternaque sudo tropaea.

Haec nos docent imagines,
 Hominem tenebris obsitum,
 Si forte non cedat Deo,
 Vires rebelles perdere.
 Tandem facessat caecitas, 85
 Quae nosmet in praeceps diu
 Lapsos sinistris gressibus
 Errore traxit devio.
 Haec lux serenum conferat,
 Purosque nos praestet sibi. 90
 Nihil loquamur subdolum
 Volvamus obscurum nihil.
 Sic tota decurrat dies.
 Ne lingua mendax, ne manus,
 Oculive peccent lubrici, 95
 Ne noxa corpus inquinet.
 Speculator astat desuper,
 Qui nos diebus omnibus
 Actusque nostros prospicit,

89. Sicut et alii termini in hoc hymno, *serenum* intelligendum est in sensu litterali simul et morali.

A luce prima in vesperum. 100
 Hic testis, hic est arbiter,
 Hic intuetur, quidquid est,
 Humana quod mens concipit:
 Hunc nemo fallit iudicem.

XIX

HYMNUS POST CIBUM.

(Prudent. Cathem. h. IV.)

Hic hymnus fuit scriptus in versibus phaleucis, quorum tres unam stropham efficiunt. Phaleucus sive endecasyllabus componitur unius trochaei, unius choriambi et unius jambici monometri hypercatalectici:

-- | - 0 0 - | 0 - 0 - | 0

Pastis visceribus, ciboque sumpto,

Quem lex corporis imbecilla poscit,
 Laudem lingua Deo Patri rependat:
 Patri, qui cherubim, sedile sacrum,
 Necnon et seraphim, suum, supremo 5
 Subnixus solio, tenet regitque.
 Hic est quem Sabaoth Deum vocamus,
 Expers principii, carensque fine.
 Rerum conditor, et repertor orbis;
 Fons vitae liquida fluens ab arce, 10
 Infusor fidei, sator pudoris,
 Mortis perdomitor, salutis auctor.

2. Pro lex ab imbecillo corpore irrogata si-
 ve lata.

4 et seq. Construe qui tenet regitque che-
 rubim et seraphim sedile suum, in Psalm.
 LXXIX, 1: Qui sedes super cherubim, mani-
 festare, et Isai. VI, 1: Dominum sedentem su-
 pra solium excelsum et elevatum.....Seraphim
 stabant circa illud, etc.

9. Repertor, apud Virgilium (Juppiter)
 hominum rerumque repertor, En. XII. 829.

10. Liquida arx altitudines aëriae, coelum.

Omnes quod sumus, aut vigemus, inde est.
 Regnat Spiritus ille sempiternus,
 A Christo simul et Parente missus. 15
 Intrat pectora candidus pudica,
 Quae templi vice consecrata rident,
 Postquam combiberint Deum medullis.
 Sed si quid vitii dolive nasci
 Inter viscera jam dicata sensit, 20
 Ceu spurcum refugit celer sacellum.
 Tetrùm flagrat enim vapore crasso
 Horror conscius aestuante culpa,
 Offensumque bonum niger repellit.

16. Vocatur spiritus *Candidus* vel quia co-
 lumbæ specie apparuit et repræsentatur, vel ob
 candorem quam animæ infudit' *Arevalo*.

17. *Rident*, id est, *laeta sunt*.

23. *Æstuante*, "id est, non permittente pec-
 catorum quiescere." *Cellar. Horror conscius*
pro conscientiae.

24. *Offensum bonum* "bonum quod ille in
 se iavenit" gratia et inspirationes Spiritus
 Sancti.

Nec solus pudor, innocensve votum 25
 Templum constituunt perenne Christo
 In cordis medii sinu ac recessu:
 Sed ne crapula ferveat, cavendum est,
 Quæ sedem fidei cibus refertam
 Usque ad congeriem coarctet intus. 30
 Parcis victibus expedita corda
 Infusum melius Deum receptant:
 Hic pastus animæ est, saporque verus.
 Sed nos tu gemino fovens paratu, 35
 Artus atque animas utroque pastu
 Confirmas, Pater, ac vigore complex.
 Sic olim tua præcluens potestas
 Inter raucisonos situm leones
 Illapsis dapibus virum refovit.
 Illum fusile numen exsecrantem, 40
 Et curvare caput sub expolita
 Æris materia nefas putantem,

34. Paratu, pro apparatu.

38. Vide Daniel XIV.

57. Obsequente mundo, "id est, cedente
 coelo et viam angelo præbente." Cell.

Plebs diræ Babylonis ac tyrannus
 Morti subdiderant, feris dicarant,
 Sævis protinus haustibus vorandum 45
 O semper pietas fidesque tutal
 Lambunt indomiti virum leones,
 Intactumque Dei tremunt alunnum.
 Astant eominus, et jubas reponunt:
 Mansuescit rabies, fameque blanda 50
 Prædam rictibus ambit incruentis.
 Sed cùm tenderet ad superna palmas,
 Expertumque sibi Deum rogaret,
 Clausus jugiter, indigensque victu;
 Jussus nuntius advolare terris, 55
 Qui pastum famulo daret probato,
 Raptim desilit obsequente mundo.
 Cernit forte procul dapes inemptas,
 Quas messoribus Abbaicum propheta
 Agresti bonus exhibebat arte. 60

58. Dapes inemptas, Virgilius et Horatius
 applicant aequaliter hæc verba victui cultoris,
 Georg. IV, 133, et Epod. II, 48.

59. Habacuc, Vide Daniel XIV, 32 et seq.

Hujus caesarie manu prehensa,
 Plenis, sicut erat, gravem canistris
 Suspensum rapit, et vehit per auras.
 Tum raptus simul ipse prandiumque
 Sensim labitur in lacum leonum, 65
 Et, quas tunc epulas gerebat, offert.
 «Sumas laetus, ait, libensque carpas,
 Quae summus Pater angelusque Christi
 Mittunt liba tibi sub hoc periculo.»
 His sumptis, Danielus excitavit 70
 In coelum faciem, ciboque fortis
 Amen reddidit, halleluia dixit.
 Sic nos muneribus tuis refectioni,
 Largitor Deus omnium bonorum,
 Grates reddimus, et sacramus hymnos. 75
 Tu nos, tristifico velut tyranno,
 Mundi scilicet impotentis actu
 Conclusos, regis, et feram repellis;
 Quae circumfremit, ac vorare tentat,
 Insanos acuens furore dentes, 80
 Cur te, summe Deus, precemur unum.

77. *Impotentis pro saevientis.*

81. *Cur pro eo quod invenitur et in Horat.*

Vexamur, premimur, malis rotamur:
 Oderunt, lacerant, trahunt, lacessunt;
 Juncta est supplicii fides iniquis.
 Nec deficit tamen anxiiis medela: 85
 Nam languente trucis leonis ira,
 Illapsae superingeruntur escae.
 Quas si quis sitienter hauriendo
 Non gustu tenui, sed ore pleno,
 Internis velit implicare venis; 90
 Hic sancto satiat ex propheta,
 Justorum capiet cibos virorum,
 Qui fructum domino metunt perenni.
 Nil est dulcius ac magis saporum,
 Nil, quod plus hominem juvare possit, 95
 Quam vatis pia praecinentis orsa.
 His sumptis, licet insolens potestas
 Pravam judicet, irrogetque mortem;
 Impasti licet irruant leones.

(p. 372): *Irascar amicis, Cur me funesto pro-
 perent arcere veterno?*

82. *Rotamur pro volumur, circumagimur.*

87. *Panis coelestis, gratia.*

Nos semper dominum Patrem fatentes 100
 In te, Christe, Deum loquemur unum,
 Constanterque tuam crucem feremus.

38

XX

HYMNUS DE NOVO LUMINE PASCHA-
 LIS SABBATI.

(Prudent. Cathem, h. V.)

Hujus poematis objectum est quaedam antiquae Ecclesiae consuetudo quae paulatim oblivioni fuit tradita. Christiani omnes, nocte qua Salvator noster è mortuis surrexit, in ecclesia congregabantur, faces, lampades, et cereos accendebant, totumque tempus ibi in precibus et gratiarum actionibus impendebant, hymnos canentes sacramque synaxim suscipien-

101. Deum correctio Parrhasii. Letio Cris-
 te Deus non habet sensum.

tes. In multis Ecclesiis neophiti accipiebant baptismum in hac ipsa solemnitate. Prudentius vero non facit mentionem hujus consuetudinis. Sed tantum canit cum omni poësis pompa victoriam luminis super tenebras, hac nocte obtenta et cereo paschali repraesentata. Etiam canit liberationem filiorum Israël per Moïsem, transitum maris rubri, miracula mannae et aquarum in deserto, figurae redemptionis nostrae quae in memoriam fidelium revocabantur lectione psalmorum et canticorum. In praecedentibus hymnis notatum est Prudentium frequenter transire à sensu litterali ad mysticum; necesse est ergo, dum hos hymnos leguntur, habere spiritum taliter dispositum ut promptè possit ab uno ad alterum transire.

Prudentius utitur in hoc hymno versibus a-selepiadaeis compositis unius basis spondaicae (raro trochaicae et semel tantum jambicae, v. 43) duobus choriambis et unius jambicae.

-- | - 0 0 . || - 0 0 - | 0 0

Strophae habent quatuor versus.